

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра історії держави і права України і зарубіжних країн

ПРОГРАМА

варіативної навчальної дисципліни

«ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ»

Рівень вищої освіти – третій (освітньо-науковий) рівень.

Ступінь вищої освіти – доктор філософії.

Галузь знань – 08 «Право».

Спеціальність – 081 «Право».

Програма варіативної навчальної дисципліни **«Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи»** для аспірантів третього (освітньо-науковий) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 29 с.

Розробники:

Власенко Сергій Іванович – доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, кандидат юридичних наук, доцент

Гоцуляк Світлана Леонідівна – асистентка кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн, кандидатка юридичних наук

Затверджено на засіданні кафедри історії держави і права і зарубіжних країн протокол № 6 від 25 червня 2020 р.

Завідувач кафедри

В. Д. Гончаренко

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Опис навчальної дисципліни.....	9
3. Зміст програми навчальної дисципліни.....	10
4. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни.....	14
4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять.....	14
4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти.....	17
4.3. Освітні технології та методи навчання.....	18
4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни.....	19
4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни.....	22
Додаток 1. Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни.....	25
Додаток 2. Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у термінах компетентностей.....	27
Додаток 3. Матриця зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями в програмі навчальної дисципліни.....	30

1. ВСТУП

1.1. Мета та завдання навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи».

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення аспірантів з причинами та передумовами розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи; розкриття змісту і основних етапів ствердження конституціоналізму у державах західної цивілізації; формування у аспірантів уяви про англійську, французьку та німецьку моделі конституціоналізму; розвиток практичних навичок з герменевтичного опанування історико-правових конституційних документів, їх порівняльного аналізу та побудови типологізацій.

Завдання:

- формування системи теоретичних знань щодо розвитку конституційного забезпечення на різних етапах зарубіжної історії;
- оволодіння науковими підходами до аналізу характерних особливостей тих чи інших історичних періодів;
- розкриття сутності форм держави, а також специфіки революційного та еволюційного шляхів розвитку на конкретних історичних прикладах;
- набуття умінь з виявлення перешкод і проблем, які виникали на шляху реформування конституційного ладу у країнах Західної Європи;
- усвідомлення необхідності по-новому осмислити історію конституціоналізму в країнах Західної Європи, враховуючи актуальні наукові й методичні підходи.

1.2. Місце навчальної дисципліни в структурі освітньо-професійної програми. Навчальна дисципліна «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи» є складовою освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) із спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»). Ця навчальна дисципліна є варіативною дисципліною, яку здобувач вільно вибирає для вивчення і яка

забезпечує оволодіння додатковими знаннями, навичками і вмінням в сфері конституціоналізму зарубіжних країн.

Практичне формування предметних компетентностей цієї дисципліни спирається на знання, уміння та навички, отримані при вивченні насамперед таких професійно-практичних дисциплін як «Історія держави і права зарубіжних країн» та «Державне (конституційне) право зарубіжних країн». Основні положення цієї навчальної дисципліни можуть застосовуватися при вивченні інших дисциплін загального циклу.

1.3. Предметні компетентності, які мають бути сформовані в результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи»:

ПК-1. Здатність систематизувати та узагальнювати історико-правові явища.

ПК-2. Уміння самостійно опанувати зміст та наслідки історико-правових явищ.

ПК-3. Здатність до використання юридичної термінології у професійній діяльності.

ПК-4. Уміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції щодо історико-правових явищ, належним чином їх обґрунтовувати.

ПК-5. Навички збору і аналізу інформації з історико-правових питань з національних і міжнародних джерел.

ПК-6. Здатність критично оцінювати історико-правові явища, давати неупереджену оцінку історичним подіям та правовим актам.

ПК-7. Здатність до самостійного опанування інформації з історико-правових питань.

ПК-8. Здатність до самостійної роботи з хрестоматійним матеріалом.

ПК-9. Здатність визначати інтереси і мотиви поведінки учасників революційних подій тощо.

ПК-10. Здатність самостійно безперервно відслідковувати зміни в конституційному ладі країн Західної Європи за допомогою інформаційних джерел.

ПК-11. Здатність розуміти специфіку становлення й розвитку феодальної держави і права.

ПК-12. Здатність розуміти специфіку становлення й розвитку феодальної держави і права.

ПК-13. Здатність розуміти специфіку становлення й розвитку феодальної держави і права.

ПК-14. Знання основ становлення конституціоналізму у країнах Західної Європи.

ПК-15. Здатність аналізувати конституційні проблеми на різних етапах розвитку держави і права та формувати правові позиції.

ПК-16. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні на різних етапах розвитку держави і права, виявляти шляхи їх вирішення.

ПК-17. Навички логічного, критичного і системного аналізу конституційних документів.

ПК-18. Здатність до критичного та системного аналізу історико-правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

Експлікацію загальних і професійних компетентностей подано в карті предметних компетентностей (див. Додаток 1).

1.4. Результати навчання, які повинен демонструвати здобувач вищої освіти в результаті вивчення навчальної дисципліни «Історія конституціоналізму в країнах Західної Європи»:

РНС НД-1.1. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів періоду Середніх віків.

РНС НД-1.2. Пояснювати природу й зміст основних конституційних перетворень в країнах феодального права.

РНС НД-1.3. Характеризувати повноваження органів публічної влади

в країнах в період Середніх віків.

РНС НД–1.4. Виявити зародження конституціоналізму в країнах Західної Європи. Конституціоналізм в поглядах єврейських правителів часів середньовіччя.

РНС НД–1.5. Розкрити механізм формування виборних органів влади в країнах Західної Європи в період середньовіччя.

РНС НД–1.6. Охарактеризувати конституційну і політико-правову думку в країнах Західної Європи за часів середньовіччя.

РНС НД–2.1. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів країн Західної Європи.

РНС НД–2.2. Демонструвати знання і розуміння історичних особливостей формування принципів та стандартів у межах різних правових галузей англосаксонської та континентальної правових систем.

РНС НД–2.3. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів в умовах формування буржуазної держави.

РНС НД–2.4. Пояснювати природу й зміст основних правових інститутів буржуазного права XIX ст. в Англії, Франції, Німеччині.

РНС НД–2.5. Характеризувати зміни в державному ладі та повноваження органів публічної влади в умовах формування буржуазної держави.

РНС НД–2.6. Проаналізувати феномен конституціоналізму у сфері державного і суспільного буття в умовах формування буржуазної держави (XVII–XIX ст.).

РНС НД–2.7. Визначати зміст конституціоналізму США (XVIII–XIX ст.).

РНС НД–2.8. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування в умовах формування буржуазної держави (XVII–

XIX ст.).

РНС НД–2.9. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів буржуазних революцій, джерел конституційного, цивільного та кримінального права XIX ст. в Англії, США, Франції та Німеччині.

РНС НД–3.1. Демонструвати знання і розуміння історичних особливостей конституціоналізму.

РНС НД–3.2. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів країн Західної Європи.

РНС НД–3.3. Пояснювати природу й зміст основних змін у праві провідних країн Західної Європи.

РНС НД–3.4. Характеризувати повноваження органів публічної влади та основні зміни в державному ладі провідних країн Західної Європи.

РНС НД–3.5. Визначати порівняльну характеристику політичних режимів Європейських країн в другій половині XIX ст.

РНС НД–3.6. Проаналізувати ключові зміни в конституційному ладі провідних країн світу у XIX ст.

РНС НД–3.7. Визначати зміст покоління прав і свобод людини і громадянина у XIX ст.

РНС НД–3.8. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування провідних країн світу у XIX ст.

РНС НД–3.9. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз міжнародних правових документів та правових джерел провідних країн Західної Європи.

Експлікацію результатів освоєння навчальної дисципліни і результатів навчання за спеціальністю освітньо-наукової програми подано в карті результатів навчання, сформульованих у термінах компетентностей (див.

Додаток 2).

1.5. Модуляризація компетентнісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни.

Експлікацію модуляризації компетентнісно-орієнтованої програми навчальної дисципліни подано в матриці зв'язків між модулями навчальної дисципліни, результатами навчання та предметними компетентностями (див. Додаток 3).

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ « ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ»

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЕКТС: 7 Кількість модулів: 3 Загальна кількість годин: 210 Тижневих годин: аудиторних – 4 ; самостійної роботи здобувача - 10 Дисципліна варіативна Вивчається в третьому семестрі	Рівень освіти – третій (доктор філософії) Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право»	Модуль 1 Лекції: 10 год. Семінарські заняття: 10 год. Самостійна робота: 50 год. Модуль 2 Лекції: 10 год. Семінарські заняття: 10 год. Самостійна робота: 50 год. Модуль 3 Лекції: 10 год. Семінарські заняття: 10 год. Самостійна робота: 50 год. Види контролю: – поточний контроль; – підсумковий контроль знань – іспит.

За своїм змістом навчальна дисципліна включає в себе три тематичні модулі: 1) предмет і мета курсу. Історія розвитку конституціоналізму в країнах західної Європи. Визначення конституціоналізму та основні етапи його формування; 2) виникнення конституційно-правових ідей та явищ в країнах Західної Європи за часів середньовіччя; 3) вплив революційних перетворень на формування конституціоналізму в країнах Західної

Європи. Всі розглядувані проблеми мають важливе наукове, юридичне і соціальне значення в сучасних умовах.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ»

Модуль 1. ПРЕДМЕТ І МЕТА КУРСУ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ. ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Тема 1. Предмет і мета курсу. Історія розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи. Методологічні основи вивчення історії розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи

Предмет історико-правового пізнання. Співвідношення об'єкту і предмета. Поняття історичної закономірності розвитку конституціоналізму. Види закономірностей. Закономірності виникнення, розвитку і занепаду державно-правових систем.

Багатоступеневість та багаторівневість предмета історико-правового пізнання. Конкретне, індивідуальне, унікальне, загальне, динамічне та статичне як складові категорії предмета науки історії держави і права.

Поняття, завдання та мета курсу історії конституціоналізму в країнах Західної Європи. Поняття, функції і значення методології науки історії держави і права. Епістемологія і гносеологія наукового пізнання історико-правової спрямованості.

Система методів, що використовуються наукою історії держави і права. Філософські методи. Загальнонаукові методи. Спеціально-наукові засоби пізнання. Конкретно-проблемні методи.

Тема 2. Ієрархічна структура європейських суспільств. Права та обов'язки станів

Класова структура суспільства, як соціальний статут та соціальна стратифікація. Правове становище населення в суспільстві. Права та вольності баронів та інших вільних людей. Гарантії забезпечення прав та вольностей зі сторони короля.

Тема 3. Джерела права та історичні джерела розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи

Історичне джерелознавство як спеціальна галузь наукових історичних знань. Обставини й причини виникнення історичного джерелознавства. Право, закон та правовий звичай. Проблема джерелознавства як проблема зарубіжної історії. Видання комплексів джерел у країнах Європи. Джерело як самодостатня дослідницька проблема. Визначення категорії «історичне джерело» в рамках позитивістської парадигми. Варіанти класифікації джерел.

Тема 4. Конституціоналізм як суспільне явище та процес його формування у країнах Західної Європи

Поняття конституціоналізму та його розуміння. Питання визначення категорії конституціоналізму. Основні ідеї зародження. Юридичне і фактичне становлення конституціоналізму. Французька модель конституціоналізму та її поширення. Інституційна концепція конституціоналізму, процес формування та впровадження на держави континентальної Європи. Впровадження інституційних механізмів для обмеження державної влади.

Тема 5. Проблема виникнення та періодизація історії розвитку конституціоналізму

Підходи щодо виникнення періодизації історії конституціоналізму. Періодизація історії конституціоналізму країн Західної Європи, як особливий вид систематизації, її поняття. Значення періодизації. Критерії періодизації. Схеми періодизації. Недосконалість будь-якої періодизації.

Хронологічна схема періодизації. Період середньовіччя та Нового часу. Інтегративне поєднання різних схем періодизації. Співвідношення формаційного та цивілізаційного підходів, дискусія про їх пріоритетність.

Модуль 2. ВИНИКНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ІДЕЙ ТА ЯВИЩ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ЗА ЧАСІВ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 6. Зародження конституціоналізму в країнах Західної Європи. Конституціоналізм в поглядах єврейських правителів часів середньовіччя

Конституційні акти Середньовіччя. Велика Хартія Вольностей (Англія, 1215 р.), «Форма правління державою загального блага Англії, Шотландії та Ірландії і володіннями, їм належать» (1653 рік), Білль про права (Англія, 1689 р.). Ідея народного суверенітету Ж.-Ж. Руссо, теорія розділення влад Ш. Монтеск'є та концепція невідчужуваних прав Д. Локка. Декларація прав людини і громадянина (1789 р.). Признання прав людини «природними, невідчужуваними, священними». Середньовічний англійський парламент.

Тема 7. Середньовічна Англія

Англосаксонська держава. Норманське завоювання. Організація влади та управління. Реформи Генріха II. Виникнення загального права та суд присяжних. Кларендонські конституції 1164 р. Велика хартія вольностей 1215 р. Виникнення, структура та роль парламенту. Вестмінстерський статут 1330 р.

Тема 8. Середньовічна Франція

Феодална роздробленість у Франції. Генеральні штати та їх скликання 1306 р. Реформи Ришельє та Кольбера. Станово-представницькі органи влади. Абсолютна монархія.

Тема 9. Середньовічна Німеччина

Станово-представницькі органи влади. Князівський абсолютизм. Золота булла 1356 р. Виборність імператора. Виборчі капітуляції.

Тема 10. Конституційна і політико-правова думка в країнах Західної Європи за часів середньовіччя

Природа конституціоналізму як складова для розуміння основних компонентів конституційного порядку. Кутюми Бовезі. Національні державно-правові явища та національна правова традиція їх вплив на розвиток конституційної та політико-правової думки. Методи розробки позитивного права та загальне значення діяльності юристів.

Модуль 3. ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Тема 11. Конституційна історія Англії в Новий час

Перша держава-нація в Європі. Король на чолі держави та церкви. Боротьба за верховенство між королем й парламентом у першій третині XVII ст. Петиція о правах 1628 р. Англійська революція: основні етапи та документи. Конституційні закони періоду реставрації Стюартів та «Славної революції». Оформлення конституційної монархії. Habeas Corpus Amendment Act 1679 р. Білль о правах 1689 р. Акт про престолонаслідування 1701 р. Англійська конституція у післяреволюційний період. Походження кабінету міністрів. Монарх та кабінет міністрів. Виникнення та роль двопартійної системи. Виборчі реформи 1832, 1867 и 1884—1885 рр.

Тема 12. Конституційна історія США протягом Нового часу

Війна 13 британських колоній за незалежність. Декларація незалежності США від 4 липня 1776 р. Конституція Вірджинії 1786 р. Місурійський компроміс. Створення конфедерації південних штатів. Конфедерація незалежних штатів 1781 р. Статті конфедерації і вічного союзу 1781 р. Конституція 1787 р. Білль про правах 1791 р. Реконструкція півдня, Поправки до Конституції. Виникнення двопартійної системи. Закон Пендлтона від 16 січня 1883 р.

Тема 13. Конституційна історія Франції продовж Нового часу

Французька революція 1789 р.: основні періоди та документи. Декларація прав людини та громадянина від 26 серпня 1789 г. Конституційне законодавство періоду революції (1789-1799 рр.). Перша Конституція Франції 1791 р. Якобінський Конвент та Конституція 1793 р. Термідоріанський Конвент. Правління Директорії. Конституція 1799 р. Бонапартизм як авторитарний політичний режим. Хартія 1814 р. Лютнева революція 1848 р. та Друга республіка (1848—1851 рр.). Переворот Луї Бонапарта та встановлення Другої імперії (1851—1870 рр.). Паризька Комуна (1871 р.).

Тема 14. Конституційна історія Німеччини протягом Нового часу

Наполеонівська навала та занепад Священної римської імперії германської нації. Основні віхи возз'єданого процесу. Роль Пруссії. Конституційна хартія Пруссії 1850 р. Франкфуртська конституція 1849 р. Конституція Німецької імперії 1871 р.

Тема 15. Порівняльна характеристика політичних режимів Європейських країн в другій половині XIX ст.

Схожі та відмінні риси конституційного забезпечення країн Західної Європи. Вплив революційних перетворень на конституційні процеси. Конституційне регулювання суспільного ладу. Відмітність державних органів, місцевого самоврядування.

**4. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПІНИ
«ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ»**

**4.1. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять
*Форми організації освітнього процесу (3 семестр)***

№	Назва тем (модулей)	Кількість кредитів ECTS	Лекції годин	Семінарські (практичні) заняття	Самостійна робота	Контроль
1.	ПРЕДМЕТ І МЕТА КУРСУ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ. ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ	2,3	10	10	50	поточний
2.	ВИНИКНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ІДЕЙ ТА ЯВИЩ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ЗА ЧАСІВ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	2,5	10	10	50	поточний
3.	ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	2,2	10	10	50	поточний
	Загальна кількість кредитів та годин	7/210	30	30	150	іспит

Види навчальних занять

Основними видами навчальних занять є лекції і семінарські заняття.

В *лекціях* висвітлюються найбільш важливі і складні проблеми по кожній

темі навчальної дисципліни з використанням нормативних і наукових матеріалів, судової практики України та Європейського Суду з прав людини, іноземного досвіду.

Теми лекцій

Лекція 1 (модуль 1). Предмет, мета та методологічні основи курсу. Історія розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи.

Лекція 2 (модуль 1). Ієрархічна структура європейських суспільств. Права та обов'язки станів.

Лекція 3 (модуль 1). Основні джерела розвитку конституціоналізму.

Лекція 4 (модуль 1). Конституціоналізм як суспільне явище та процес його формування у країнах Західної Європи.

Лекція 5 (модуль 1). Проблема виникнення та періодизація історії розвитку конституціоналізму.

Лекція 6 (модуль 2). Теорії зародження конституціоналізму в країнах Західної Європи від середньовіччя до Нового часу.

Лекція 7 (модуль 2). Зародження ознак конституціоналізму на теренах Англії за часів середньовіччя.

Лекція 8 (модуль 2). Формування ознак конституціоналізму у Франції у період середньовіччя.

Лекція 9 (модуль 2). Основне оформлення конституційних засад у Німеччині за часів середньовіччя.

Лекція 10 (модуль 2). Схожі та відмінні риси розвитку конституціоналізму у країнах Західної Європи доби середньовіччя.

Лекція 11 (модуль 3). Конституційна історія Англії на початку Нового часу.

Лекція 12 (модуль 3). Загальна характеристика конституціоналізму в США у період Нового часу.

Лекція 13 (модуль 3). Особливості Французького конституціоналізму у Новий час.

Лекція 14 (модуль 3). Німецький конституціоналізм у Новий час.

Лекція 15 (модуль 3). Схожі та відмінні риси політичних режимів країн Західної Європи.

На *семінарських заняттях* проблеми, що вивчаються, аналізуються і обговорюються за активної участі здобувачів вищої освіти. При цьому використовуються завдання практичного спрямування, які залежно від складності проблеми пропонуються для вирішення завчасно або безпосередньо на занятті.

Теми семінарських занять:

Заняття 1 (модуль 1). Історія розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи. Методи дослідження.

Заняття 2 (модуль 1). Історія розвитку конституціоналізму в країнах Західної Європи. Методи дослідження.

Заняття 3 (модуль 1). Джерела права та історичні відомості про конституціоналізм країн Західної Європи.

Заняття 4 (модуль 1). Витоки конституціоналізму у країнах Західної Європи.

Заняття 5 (модуль 1). Основні періодизації конституціоналізму країн Західної Європи.

Заняття 6 (модуль 2). Основні конституційні акти у країнах Західної Європи. Погляди європейських правителів на конституціоналізм у період середньовіччя.

Заняття 7 (модуль 2). Англосаксонська держава. Прояви конституціоналізму за часів середньовіччя у Англії.

Заняття 8 (модуль 2). Акти конституційного забарвлення у Франції у період середніх віків.

Заняття 9 (модуль 2). Партикулярна система права та збірники законів у Німеччині у період середньовіччя.

Заняття 10 (модуль 2). Дослідження правничої та конституційної думки тогочасних юристів на теренах Західної Європи.

Заняття 11 (модуль 3). Конституційні акти Англії їх зміст та загальна характеристика на початку Нового часу.

Заняття 12 (модуль 3). Аналіз нормативно-правових актів конституційного значення на теренах США у Новий час.

Заняття 13 (модуль 3). Конституційна історія Франції та вплив на неї революційно-реформаційних перетворень.

Заняття 14 (модуль 3). Основні конституційні акти Німеччини. Особливості німецького конституціоналізму.

Заняття 15 (модуль 3). Порівняння політичних режимів Європейських країн та вплив на них революційних настроїв.

4.2. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

Призначення самостійної роботи здобувачів: самостійна робота здобувачів є окремою формою організації освітнього процесу, яка разом із лекціями та семінарськими заняттями мають єдину спрямованість на формування у здобувачів предметних компетентностей у сфері конституціоналізму зарубіжних країн, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності. Самостійна робота розглядається як необхідна і важлива умова успішного навчання здобувачів на лекціях і практичних заняттях та успішного вивчення навчальної дисципліни в цілому.

Зміст і форми самостійної роботи здобувачів:

1) опрацювання нової наукової та навчальної літератури, що стосується конституціоналізму у зарубіжних країнах;

2) підготовка рефератів (обзорів), які відображають основну проблематику історико-правового регулювання, яка розглядається на лекціях та семінарських заняттях;

3) робота над кейсами з питань конституціоналізму;

- 4) виконання практичних завдань, самотестування;
- 5) підготовка тез доповідей на науково-практичні конференції;
- 6) здійснення порівняльного аналізу національного і зарубіжного процесу конституціоналізму для з'ясування можливості використання зарубіжного досвіду;
- 7) вирішення конкретизованих теоретичних або практичних завдань (задач), які запропоновані викладачем;
- 8) підготовка наукових статей;
- 9) інші форми індивідуальної роботи за погодженням з викладачем.

4.3. Освітні технології та методи навчання

Освітні технології. Навчальна дисципліна «історія конституціоналізму в країнах Західної Європи» викладається з використанням освітньої технології проблемного навчання, спрямованої на розвиток критичного теоретичного мислення здобувачів, формування у них здатності з'ясовувати сутність проблем, розуміти аргументацію учасників наукової дискусії, шукати шляхи і способи вирішення проблем з урахуванням національного та зарубіжного досвіду, пропонувати свої інноваційні ідеї. При цьому набуття здобувачами відповідних знань, умінь і навичок (результат навчання) розглядаються як основа технології навчання. Виходячи із призначення, спрямованості та технологічності їх застосування доцільним є застосування методів навчання таких як: словесні; наочні; практичні; евристичні; частково-пошукові; дослідницькі; експериментальні; методи проблемного викладання; методи проекту; методи колективної розумової діяльності; методи самостійної роботи; імітаційні методи тощо.

Методи навчання. Викладання навчальної дисципліни здійснюється із застосуванням комбінації методів навчання, вибір яких залежить від темпу засвоєння навчального матеріалу здобувачами, а також від кількісного складу здобувачів. На лекціях використовуються такі методи навчання, які дозволяють опанувати проблематику історико-правового регулювання. Її засвоєння

здобувачами є визначальним для правильного осмислення питань історії конституціоналізму та здобуття здобувачами вміння самостійно вирішувати комплексні проблеми. При висвітленні конкретних проблем теми акцентується увага на глибинних причинах того, чому проблеми залишаються невирішеними, та існуючих напрямках і перспективах їх вирішення. Семінарські заняття передбачають використання кейс-методу, ситуаційного аналізу, дослідницького методу, дискусії, евристичної бесіди та ін.

4.4. Форми педагогічного контролю та система оцінювання якості сформованих компетентностей за результатами засвоєння навчальної дисципліни

Поточний контроль знань і вмінь здобувачів

Поточний (оперативний) контроль знань і вмінь здобувачів здійснюється під час проведення лекції, семінарських занять. Він стосується оволодіння здобувачами відповідними предметними компетентностями і здійснюється шляхом перевірки результатів самостійної роботи здобувачів, виконання ними конкретизованих викладачем теоретичних і практичних завдань. Такий контроль може здійснюватись різними способами, зокрема шляхом усного опитування, перевірки письмових результатів роботи здобувачів, в тому числі результатів виконання ними тестових завдань.

Оцінювання рівня оволодіння компетентностями здійснюється шляхом нарахування балів кожному здобувачу із розрахунку від 1 до 12 балів за кожний тематичний модуль навчальної дисципліни. Результати творчої (дослідницької) діяльності здобувачів оцінюються в діапазоні 0-5 балів. Таким чином, у разі успішного виконання свого індивідуального навчального плану здобувачу нараховується по 5 балів за кожний тематичний модуль, а всього 40 балів.

Підсумковий контроль знань і вмінь здобувачів

Підсумковий контроль знань і вмінь здобувачів відбувається після закінчення лекційних та семінарських занять у формі іспиту. Здобувач допускається до іспиту, якщо за результатами поточного контролю йому

нараховано не менше 25 балів. Іспит проводиться в усній формі шляхом надання відповідей на питання білету. З екзаменаційними питаннями здобувачі мають можливість ознайомитись заздалегідь до іспиту. При проведенні іспиту негативною оцінкою самої відповіді на екзаменаційні запитання є оцінка «0 балів», а позитивна оцінка в балах завжди кратна 5 і відповідно може становити 35, 40, 45, 50, 55 або 60 балів. Загальна оцінка знань і вмінь здобувача з навчальної дисципліни утворюється внаслідок складання балів, отриманих ним до іспиту за результатами поточного контролю і на самому іспиті, тобто мінімальною позитивною оцінкою є 60 балів (25+35), а максимальною оцінкою – 100 балів (40+60).

Критерії і рівні оцінювання результатів навчання

Під час іспиту результати навчання здобувачів оцінюються з урахуванням критеріїв та рівнів оцінювання, відображених в таблиці:

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь здобувача
60	<ol style="list-style-type: none"> 1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у науковій та практичній роботі.
55	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для наукової та практичної роботи.
50	<ol style="list-style-type: none"> 1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для наукової та практичної роботи.
45	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого

	навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.
40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті.
0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Шкала оцінювання результатів навчання з урахуванням поточного і підсумкового контролю

Оцінка за 100 - бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною системою
90-100	A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5
80-89	B	Дуже добре – вище середнього рівня, з кількома помилками	4
75-79	C	Добре – у цілому правильна робота, з певною кількістю незначних помилок	
70-74	D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3
60-69	E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	
25-59	FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2
1-24	F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	

4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Основна література:

1. Борисевич М. М., Бельчук О. А., Евтушенко С. Г. История государства и права зарубежных стран: краткий учебный курс / под ред. М. М. Борисевича. – Москва: Юриспруденция, 2001. 352 с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 706 с.
3. Всеобщая история государства и права: електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/>.
4. Всеобщая история государства и права: учебник / под ред. К. И. Батыра. М.: Юристъ, 1998, 1999. 456 с.
5. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Істина, 2005, 768 с.
6. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства: учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2007. 752 с.
7. Конституционные акты Великобритании. *Конституции зарубежных стран*: сборник / сост. В. Н. Дубровин. Москва, 2003. С. 8–48.
8. Речицький В. В. Конституціоналізм. Коротка версія. Читанка з конституціоналізму для зацікавлених. Харків: Харківська правозахисна група; Права людини, 2014. 264 с.

Додаткова література:

1. Волвенко П. В. Поняття конституції у працях Е. Берка, С. Колріджа, А. Дайсі. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*: зб. наук. пр. 2012. № 1. С. 34–39.

2. Ковальов І. П. Проблемні аспекти категорії конституціоналізму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: збірник наукових праць. 2012. № 3. С. 92–99.
3. Колісник В. Сутність конституціоналізму, конституційна доктрина та головні доктринальні підходи до визначення конституційного ладу. *Право України*. 2013. № 12. С. 71–92.
4. Конституціоналізм. Юридична енциклопедія: в 6-ти т. / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3. 288 с.
5. Крестовська Н. М., Цвіркун О. Ф. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія-практикум. Харків: Одісей, 2010. 345 с.
6. Крылова Н. С. Английское государство. Москва: Наука, 1981. 288 с.
7. Прудников М. Н. Истрия государства и права зарубежных стран. Москва: Феникс, 2003, 376 с.
8. Ратиани Г. М. Франция: Судьба двух республик / отв. ред. Ю. Н. Панков. Москва: Мысль, 1980. с. 463.
9. Савчин М. М. Конституціоналізм та природа конституції. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. 372с.
10. Сажин В. В. История государства и права зарубежных стран. Новое и Новейшее время. Москва: Право, 2011. 560 с.
11. Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Львів: Астролябія, 2004. 232 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: <http://dspace.nlu.edu.ua/>.
2. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія: <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm>.

3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського:
<http://www.nbuv.gov.ua/>.
4. Національна бібліотека Франції: <http://www.bnf.fr/>.
5. Німецька цифрова бібліотека: <http://www.ddb.de/>.
6. Юридична бібліотека Школи права Єльського університету:
<http://www.law.yale.edu/library/>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Карта предметних компетентностей з навчальної дисципліни

Шифр та назва компетентностей за спеціальністю і/або спеціалізацією	Шифр та назва компетентностей з навчальної дисципліни
ЗК – загальні компетентності	ПК – предметні компетентності з навчальної дисципліни
ЗК–1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.	ПК–1. Здатність систематизувати та узагальнювати історико-правові явища.
ЗК–3. Уміння планувати, організовувати і контролювати власну діяльність.	ПК–2. Уміння самостійно опановувати зміст та наслідки історико-правових явищ.
ЗК–4. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.	ПК–3. Здатність до використання юридичної термінології у професійній діяльності.
ЗК–5. Уміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції, належним чином їх обґрунтовувати.	ПК–4. Уміння грамотно і точно формулювати та висловлювати свої позиції щодо історико-правових явищ, належним чином їх обґрунтовувати.
ЗК–6. Навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел.	ПК–5. Навички збору і аналізу інформації з історико-правових питань з національних і міжнародних джерел.
ЗК–8. Здатність бути критичним і самокритичним.	ПК–6. Здатність критично оцінювати історико-правові явища, давати неупереджену оцінку історичним подіям та правовим актам.
ЗК–9. Здатність працювати самостійно.	ПК–7. Здатність до самостійного опанування інформації з історико-правових питань.
	ПК–8. Здатність до самостійної роботи з хрестоматійним матеріалом.
ЗК–12. Здатність визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб.	ПК–9. Здатність визначати інтереси і мотиви поведінки учасників революційних подій тощо.
ЗК–13. Здатність до самоосвіти та навчання протягом усього життя.	ПК–10. Здатність самостійно безперервно відслідковувати зміни в державному ладі та праві зарубіжних країн за допомогою інформаційних

	джерел.
ФКС – фахові компетентності спеціальності	
ФКС–2. Знання історії права та устрою держави.	ПК–11. Знання історичних типів держави, особливостей їх правових систем
ФКС–3. Знання міжнародних стандартів прав людини.	ПК–12. Знання основних етапів формування міжнародних стандартів прав людини.
ФКС–4. Знання Конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод, а також прецедентної практики Європейського суду з прав людини.	
ФКС–5. Знання основ міжнародного публічного права.	ПК–13. Знання основ становлення системи міжнародного публічного права.
ФКС–6. Знання основ права Ради Європи та права Європейського Союзу.	ПК–14. Знання основ становлення системи права Ради Європи та права Європейського Союзу.
ФКС–10. Здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції.	ПК–15. Здатність аналізувати правові проблеми на різних етапах розвитку держави і права та формувати правові позиції.
ФКС–13. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні і пропонувати способи їх вирішення.	ПК–16. Здатність виявляти проблеми у правовому регулюванні на різних етапах розвитку держави і права, виявляти шляхи їх вирішення.
ФКС–16. Навички логічного, критичного і системного аналізу правових документів.	ПК–17. Навички логічного, критичного і системного аналізу історико-правових документів.
ФКС–19. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.	ПК–18. Здатність до критичного та системного аналізу історико-правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності

Додаток 2

Карта результатів навчання здобувача вищої освіти, сформульованих у термінах компетентностей

Шифр та назва РН за спеціальністю і / або спеціалізацією	Модуль НД	Шифр та назва РН з навчальної дисципліни
РНС – результати навчання за спеціальністю		РНС НД - результати навчання з навчальної дисципліни
РНС–1. Демонструвати знання і розуміння сучасних правових доктрин, цінностей, принципів та стандартів у межах різних правових галузей, а також міжнародного та європейського права.	№2	РНС НД–2.1. Демонструвати знання і розуміння історичних особливостей формування принципів та стандартів у межах різних правових галузей англосаксонської та континентальної правових систем.
	№3	РНС НД–3.1. Демонструвати знання і розуміння історичних особливостей формування міжнародного та європейського права.
РНС–2. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів.	№1	РНС НД–1.1. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів Стародавнього Світу та періоду Середніх віків.
	№2	РНС НД–2.2. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів в умовах формування буржуазної держави.
	№3	РНС НД–3.2. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів провідних країн світу у XX ст. – на початку XXI ст.
РНС–3. Пояснювати природу й зміст основних правових інститутів і процедур національного права і особливості їх реалізації та застосування.	№1	РНС НД–1.2. Пояснювати природу й зміст основних правових інститутів в країнах Стародавнього Світу та феодального права.
	№2	РНС НД–2.3. Пояснювати природу й зміст основних правових інститутів буржуазного права XIX ст. в Англії,

		Франції, Німеччині.
	№3	РНС НД–3.3. Пояснювати природу й зміст основних змін у праві провідних країн світу у XX ст. – на початку XXI ст.
РНС–7. Характеризувати повноваження органів публічної влади.	№1	РНС НД–1.3. Характеризувати повноваження органів публічної влади в країнах Стародавнього Світу та в період Середніх віків
	№2	РНС НД–2.4. Характеризувати зміни в державному ладі та повноваження органів публічної влади в умовах формування буржуазної держави.
	№3	РНС НД–3.4. Характеризувати повноваження органів публічної влади та основні зміни в державному ладі провідних країн світу у XX ст. – на початку XXI ст.
РНС–8. Визначати правовосуб’єктність приватного права. суб’єктів	№1	РНС НД–1.4. Визначати правовий статус, особисті та майнові права населення в країнах Стародавнього Сходу, в Римській державі та в період феодалізму.
	№2	РНС НД–2.5. Визначати правовий статус, особисті та майнові права населення, правовосуб’єктність юридичних осіб в умовах формування буржуазної держави (XVII–XIX ст.)
	№3	РНС НД–3.5. Визначати ключові зміни в правовому статусі населення та юридичних осіб провідних країн світу у XX ст.
РНС–9. Проаналізувати феномен конституціоналізму у сфері державного і суспільного буття.	№2	РНС НД–2.6. Проаналізувати феномен конституціоналізму у сфері державного і суспільного буття в умовах формування буржуазної держави (XVII–XIX ст.)
	№3	РНС НД–3.6. Проаналізувати ключові зміни в конституційному ладі провідних країн світу у XX ст.
РНС–10. Визначати каталог прав і свобод людини і громадянина та їх право на судовий захист.	№2	РНС НД–2.7. Визначати зміст першого покоління прав і свобод людини і громадянина в умовах формування буржуазної держави

		(XVIII–XIX ст.)
	№3	РНС НД–3.7. Визначати зміст другого та третього покоління прав і свобод людини і громадянина у XX ст.
РНС–11. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування в межах виборчих процедур.	№1	РНС НД–1.5. Розкрити механізм формування виборних органів влади в Стародавній Греції, Римській державі та в період феодалізму.
	№2	РНС НД–2.8. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування в умовах формування буржуазної держави (XVII–XIX ст.)
	№3	РНС НД–3.8. Розкрити механізм легітимації політичної влади і місцевого самоврядування провідних країн світу у XX ст.
РНС–14. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів.	№1	РНС НД–1.6. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів країн Стародавнього Світу та феодального права.
	№2	РНС НД–2.9. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз правових документів буржуазних революцій, джерел конституційного, цивільного та кримінального права XIX ст. в Англії, США, Франції та Німеччині.
	№3	РНС НД–3.9. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз міжнародних правових документів та правових джерел провідних країн світу у XX ст. – на початку XXI ст.

